

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ
ВАЗИРЛИГИ**

ТАШКЕНТ ПЕДИАТРИЯ ТИББИЁТ ИНСТИТУТИ

ОДАМ АНАТОМИЯСИ КАФЕДРАСИ

АМАЛИЙ МАШҒУЛОТ № 10

**МАВЗУ: ЧАККА СУЯГИ ВА УНИНГ БОЛАЛАРДАГИ
ХУСУСИЯТИ**

Кафедра мудири: Х.А.Расулов

Тошкент 2009

10- амалий машғулот. (Змаъруза)

Мавзу: Чакка суяги ва унинг болалардаги хусусияти.

Машғулотнинг мақсади:

Талабаларга чакка суягининг тузилишини уларнинг одам организмидаги аҳамиятини ва ёшга қараб ўзгаришини тушунтириш.

Вазифалар.

- чакка суягининг қисмларини ўзбекча ва лотинча номларини ўргатиш
- чакка суягининг асосий анатомик белгиларини кўрсатиш
- чакка суягининг болалардаги хусусиятларини ўргатиш

Назарий қисм:

Талабаларнинг назарий ва амалий билимларини аниқлагач ўқитувчи чакка суягини тузилишини сўзлаб беради.

Чакка суяги (*os temporale*) калланинг мия қисмидаги жуфт суяк. У калланинг ён девори ва асосини ҳосил қилишда иштирок этиб, ичида эшитув ва мувозанат аъзосини сақлайди. У олд томондан понасимон, юқоридан тепа ва орқадан энса суяклари ўртасида жойлашиб, пастки жағ суяги билан бўғим ҳосил қилади. Чакка суягида тўрт қисм: пирамида (тош қисми), ноғора, палла ва сўрғичсимон қисмлари тафовут қилинади. Бу қисмлар ўзаро бирикиб ташқи эшитув йўлини ҳосил қилади.

Чакка суягининг палласи (*pars squamosa*) ташқарига қаварган пластинка бўлиб, юқори чеккаси тепа суяги ва понасимон суякнинг катта қаноти билан бирикади. Унинг ташқи юзаси силлиқ бўлиб, чакка чуқурини ҳосил қилишда иштирок этади. Палланинг ташқи юзасидан чиққан ёнок ўсиғи олдинга томон йўналиб, ёнок суяги ўсиғи билан бирикади ва ёнок равоғини ҳосил қилади. Ёнок ўсиғи асосида пастки жағ суяги бўғим ўсиғи билан бирикадиган пастки жағ чуқурчаси жойлашган. Уни олд томондан бўғим дўмбоғи чегаралаб туради. Палланинг ташқи юзасида ўрта чакка артерияси эгати ётади. Палланинг мияга қараган юзасида бармоқ излари ва мия қаттиқ пардаси ўрта артерияси эгати жойлашган.

Чакка суягининг ноғора қисми (*pars tympanica*) унча катта бўлмаган, тарновсимон эгилган пластинка бўлиб, эшитув йўлини олд, орқа ва паст томондан ўраб туради. Ноғора қисми орқа томонда ноғора -сўрғичсимон ёрик ҳосил қилиб сўрғичсимон ўсиқ билан қўшилади. Эшитув йўлини олд томонида ноғора қисми ноғора - палла ёриғини ҳосил қилиб, палла билан тош-ноғора ёриғи воситасида тош қисми билан бирикади.

Чакка суягининг пирамидаси (*pars petrosa*) уч қиррали пирамида шаклида бўлиб, каллада горизонтал ётади. Унда учта: олдинги, орқа ва пастки юза, ҳамда учта: юқориги, олдинги ва орқа қирра тафовут қилинади. Унинг олдинги юзасида равоқсимон тепалик, ноғора бўшлиғи томи, уч шохлик нерв ботиклиги, катта ва кичик тош нервлари эгатлари, уларнинг канали тирқишлари жойлашган. Пирамиданинг орқа юзасида ички эшитув

тешиги бўлиб, ички эшитув йўлига ўтиб кетади. Пирамиданинг олдинги ва орқа юзалари ўзаро унинг юқориги чеккаси воситасида ажраган бўлиб, унда юқориги тош синуси эгати ўтади. Пирамиданинг орқа чеккаси унинг орқа юзасини пастки юзасидан ажратиб, унда пастки тош синуси эгати ётади. Пирамиданинг пастки юзаси калла асосини ташқи юзасига қараган. Унда бўйинтуруқ чуқурчаси, бўйинтуруқ ўймаси энса суягининг шу номли ўймаси билан бирикиб бўйинтуруқ тешигини ҳосил қилади. Унинг олдида уйқу каналининг ташқи тирқиши бўлиб, каналнинг ички тирқиши пирамиданинг учига очилади. Уйқу артерияси канали деворида уйқу - ноғора каналчалари бошланади. Уйқу канали тирқиши билан бўйинтуруқ тешиги ўртасида тош чуқурча, бўйинтуруқ тешигини ташқи томонида ингичка, узун бигизсимон ўсиқ, унинг орқасида бигизсимон-сўрғичсимон тешик ётади.

Сўрғичсимон ўсимта (*processus mastoideus*) ташқи эшитув йўлини орқасида жойлашиб ташқи юзаси ғадир-будир. Унинг пастки учи юмалоқ. Ўсиқни ички томонида сўрғичсимон ўйма ва энса артерияси эгати жойлашган. Сўрғичсимон ўсимта ичида сўрғичсимон катакчалар бўлиб, улар сўрғичсимон ғор воситасида ўрта кулоққа қўшилиб туради. Унинг ички калла бўшлиғига қараган юзасида сигмасимон синус эгати жойлашган.

Чакка суягида нерв ва қон томирлар ўтадиган каналлар бор. Буларга уйқу канали, мушак - най канали иккига: ноғора пардани тарангловчи мушак ярим канали ва эшитув найи ярим каналига бўлинади. Юз нерви каналидан шу номдаги нерв, уйқу - ноғора каналидан эса шу номдаги артерия ўтади.

Янги туғилган чақалоқ чакка суяги ўзаро тоғай қатлам билан ажраган тўрт алоҳида: палла, ноғора, сўрғичсимон ва тош қисмлардан иборат. Палласи нозик, юпқа ташқи ва ички зич қатламдан иборат бўлиб, ғовак моддаси такомиллашмаган. Бигизсимон ўсиқ бола туғилишидан аввал ва икки ёшда пайдо бўладиган иккита суяк нуктасидан суякланади. Пирамиданинг сўрғичсимон қисми яхши такомиллашмаган бўлиб, сўрғичсимон ўсиқ йўқ. Уч ёшгача суяк бир текис ўсади. Ноғора қисми ўсиб, ташқи эшитув йўлини суяк қисмини ҳосил қилади. Болаликнинг биринчи даврида ноғора қисми тузилиши тугалланиб катталарникига ўхшаш кўринишга эга бўлади. Палла қисмида бўғим юзаси ва дўмбоғи ҳосил бўлади. Пирамидани сўрғичсимон қисми кичик бўлсада, сўрғичсимон ғор томонидан ғоваклар пайдо бўла бошлайди. Болаликнинг иккинчи даврида суяк рельефи кучайиб суяк қисмларининг бирлашиши тугайди. Балоғат даврида унинг шахсий ва жинсий хусусиятлари пайдо бўлади.

Интерфаол усуллардан «Ротация» усулини қўллаймиз.

Учта кичик гуруҳга битта савол берилади: «чакка суяги», улар алоҳида чиқиб ўз жавобини ёзади ва уларнинг жавоби муҳокама қилинади. Битта кичик гуруҳни жавобини қолган иккитаси баҳолайди. Кичик гуруҳни кучи бир хил бўлиши керак.

Тест саволлари

1. Чакка суяги қандай қисмлардан ташкил топган?

- A. pars squamosa, petrosa, mastoidea
- Б. pars petrosa, pars tympanica
- В. pars squamosa, pars basilaris
- Г. pars squamosa, paries lateralis et medialis
- Д. pars squamosa, pars tympanica, pars petrosa

2. Чакка суяги ўсимталари қайсилар?

- A. processus styloideus et pterygoideus
- Б. processus zygomaticus, styloideus, mastoideus
- В. processus mastoideus, pterygoideus, zygomaticus
- Г. processus styloidues, mastoidus, pterygoideus
- Д. processus zygomaticus, coronoideus , mastoideus

3. Чакка суягида учрамайди?

- A. processus zygomaticus
- Б. tuberculum articulare
- В. processus styloideus
- Г. processus mastoideus
- Д. processus pterygoideus

4. Чакка суягида бўлади?

- A. fissura orbitalis superior
- Б. fissura orbitalis inferior
- В. foramen spinosum
- Г. foramen ovale
- Д. fossa mandibularae

5. Чакка суягида учрамайди?

- A. fissura petrosquamosa
- Б. fissura petrotympanica
- В. canalis opticus
- Г. canalis caroticus
- Д. fossa mandibularae

6. Юз каналнинг кириш тешиги қаердан бошланади?

- A. porus acusticus externus
- Б. porus acusticus internus
- В. foramen caroticum internum
- Г. foramen caroticum externum
- Д. foramen stylomastoideum

7. Чакка суяги пирамидасини олдинги юзасида жойлашган?

- A. fossa jugularis
- Б. foramen stylomastoideum
- В. processus styloideus
- Г. impressio trigemini
- Д. porus acusticus internus

8. Чакка суяги пирамидасини орқа юзасида жойлашган?

- A. foramen rotundum
- Б. tegmen tympani
- В. fossa jugularis
- Г. processus styloideus
- Д. porus acusticus internus

9. СўрИчсимон ўсиқ ичида нималар бўлади?

- А. Суяк тўқима
Б. СўрИчсимон канал
В. СўрИчсимон катакчалари
Г. НоЮора бўшлиИи
Д. Эшитув суякчалари

10. Юз каналининг чиқиш тешиги?

- А. foramen mastoideum
Б. foramen stylomastoideum
В. foramen jugularae
Г. foramen caroticum
Д. foramen rotundum

Топшириқлар:

1. чакка суяги қисмларининг ўзбекча ва лотинча номларини билиш
- 2 чакка суягининг асосий анатомик белгиларини кўрсатиб бериш
3. чакка суягининг болалардаги хусусиятларини билиш
- 4.Мавзу бўйича талабаларни баҳолаш варақасини тўлдириш

Одам анатомияси фанидан талабаларни баҳолаш варақаси

Аъзонинг номи: чакка суяги

Терминлар			Аъзо қисмлари	Аъзонинг фаолияти
лотинча	ўзбекча	русча		

Баҳолаш мезони:

Балл	Баҳо	Талабанинг фан бўйича билим даражаси
86-100	Аъло	Талаба чакка суягининг тузилишини, қисмларини ва ундаги ҳосилаларни кўрсатиб, лотинча номларини айтиб, уларнинг аҳамиятини тушунтира олса. Чакка суягининг болалардаги хусусиятларини айтиб берса.
71-85	Яхши	Талаба чакка суягининг тузилишини, қисмларини ва ундаги ҳосилаларни кўрсатиб, лотинча номларини айтиб, уларнинг аҳамиятини тушинтира олса.
55-70	Қониқарли	Талаба чакка суягининг тузилиши, унинг қисмлари тўғрисида тасаввурга эга бўлса.
0-54	Қониқарсиз	Талаба чакка суягининг тузилиши, унинг қисмлари тўғрисида аниқ тасаввурга эга бўлмаса.

Жорий назорат саволлари

- 1.Чакка суягини қандай қисмлари бор?
- 2.Чакка суяги палласининг тузилиши қандай?
- 3.Чакка суяги ноЮора қисмининг тузилиши қандай?
- 4.Чакка суяги пирамидасининг қандай юзалари ва қирралари бор?
- 5.Пирамиданинг олдинги юзасида нималар жойлашган?

6. Пирамиданинг орқа юзасида нималар жойлашган?

7. Пирамиданинг пастки юзасида нималар бор?

8. СўрИчсимон ўсиқ тузилиши қандай?

9. Чакка суягида қандай каналлар бор

10. Чакка суягининг болалардаги хусусияти қандай?

Машғулотнинг таъминланиши.

Бутун калла суяги. Калла суягининг сагитал кесмаси. Алоҳида чакка суяк.

Эмбрион скелети